

Guldsmücke med en sekundär runinskrift på bottenskållan av silver. Förvaras i Statens Historiska Museum, inv.nr 6849: 42.

Föremålet ingår i Duneskatten, som kom i dagen vid dikesgrävning 1881. Om fyndomständigheterna se ovan s. 18. Marken tillhör nu genom skifte Näsungs 1: 13.

Smycket är en brakteat av samma slag som G 148. Diameter 8,3 cm. Baksidan täckes av en silverplåt, nu kantskadad, med nålfäste och nål bevarade, nålhållaren är däremot förlorad. På bottenskållans mittparti är tre rader runor, ca 7,5 mm höga, inristade med ett nålvasst instrument utan någon större omsorg. Inskriften har lästs av G. Franzén 1931, av O. v. Friesen 1934.

Inskrift med den radfördelning som ristaren har givit:

satoraret

5

potenet

10

15

operarotas

20

25

Till läsningen: Runorna **a**, **n**, **o**, **t** har ensidiga bistavar, **r**-runorna är i allmänhet slutna, **s**-runorna är av gotländsk typ. Stingningarna har gjorts med mycket små punkter. Alla runorna är säkra. Den tredje leden i **1 s** har halv runhöjd, den har förlängts ett stycke nedåt förbi vinkeln med den andra leden. Bistaven i **2 a** har dragits två gånger. **5 r** har vinklad bistav som på mitten inte ansluter till huvudstaven. Punkten i **8 e** är placerad strax till vänster om huvudstaven. Efter **8 e** står oväntat en **t**-runa, säker. **10 p** har liksom **18 p** vinklad bistav. Båda **p**-runorna är stungna med en punkt i vardera öglan. I **13 e**, **15 e** och **19 e** ligger punkten i huvudstavens högra kant. G. Franzén och O. v. Friesen har läst inskriften på samma sätt.

Inskriften utgör samma magiska formel som G 145, men ristaren har inte ställt upp orden i kvadrat utan fortlöpande, utan skiljetecken eller annan ordskillnad utmärkt. En felristning har han gjort sig skyldig till, den överflödiga runan **9 t**. Det är alldeles tydligt att Duneskattens båda formler har ristats av olika händer, och att spännets ristare, till skillnad från koppens, icke har haft någon skriftbild av runkvadraten som sådan. Om den gamla, vitt spridda formeln, tolkad som ett kryptogram för *Pater noster* jämte *alfa* och *omega*, se G 145.

Inskriftens postquem är spännets tillverkningstid, slutet av 1100-talet, dess antequem skattens nedläggning, som anses vara året 1361. Runologiskt är den med sitt konsekventa bruk av ensidiga bistavar (även **t**-runorna) snarare yngre än Dunekoppens formel, G 145.

150. *Dune* (Näsungs), *Dalhems sn*. Nu i Statens Historiska Museum

Pl. 12

Litteratur: F 31. K. Befallningshavande i Gotlands län t. VHAA 1.9.1881 (SHM inv.bil. 6849); H. Hildebrand, Bidrag till vår medeltids kännedom från åren 1880 och 1881 (i Sv. Fornminnesför. Tidskrift 5, 1881–83), s. 84; S. Söderberg, Anteckningar 12.4. 1882 (i Runor 7, ATA), Dunefyndets runinskrifter (ATA) A, Om några gotländska runinskrifter (i Lunds Univ. Årsskrift 24, 1888), s. 9 f.; H. Pipping, Om några gotländska runinskrifter (i VHAA:s Månadsblad 1900), s. 53; O. v. Friesen, Anteckningar 1934 (UUB), s. 149, PM 2.5.1936: Dunefyndets inskrifter enligt undersökning av Gösta Franzén okt. 1931 (SHM inv.bil. 6849); C. R. af Ugglas, Gotländska silverskatter från Valdemarstågets tid (Ur Statens historiska museums samlingar 3, 1936), *Dune* 56, Personhistoria och medeltida silversmide (i Sv. Kulturbilder NF bd 6, 1938), s. 136; H. Gustavson, Gotlands ortnamn (i Ortnamnssällsk. i Uppsala Årsskrift 1938, tr. 1939), s. 31 f.; B. Thordeman, Invasion på Gotland 1361 (1944), s. 185 f.

Äldre avbildningar: SHM foto (runorna, ATA); SHM foto 1936 (hela ringen, ATA), återgivet i af Ugglas a. aa.; N. Lagergren foto 1968 (ATA).

Armring av guld med sekundär runinskrift. Förvaras i Statens Historiska Museum, inv.nr 6849: 134.

Föremålet ingår i Duneskatten, som kom i dagen vid dikesgrävning 1881. Om fyndomständigheterna se ovan s. 18. Marken tillhör nu genom skifte Näsungs 1: 13.

Ringen, med en största diameter av 8,5 cm och vikten 89,5 gram, är flätad i stora, vida öglor av fyra stycken 2–2,5 mm tjocka, trinda guldtrådar, tjockast vid mitten. Flätmönstret är i genomskärning trekantigt. Ändarna förenas av en 5 cm lång, 1 cm bred och 1 mm tjock, fastlödd guldplatta. Plattan är på utsidan ornerad med ett enkelt geometriskt mönster av punsade pricklinjer, mitt i detta finns ett inskuret, H-formigt bomärke, som också förekommer på skålen inv.nr 6849: 2 och skeden 6849: 13. Ringen har icke haft lås. På plattans insida står den 2,2 cm långa runinskriften, inskuren med ett nålvasst instrument, r. 1–7 av samma höjd som plattans bredd, resten av runorna fördelade på två rader åtskilda av en skuren linje, r. 8–14 nedanför linjen, r. 15–17 ovanför (se teckningen å pl. 12). Ordningsföljden mellan dessa båda rader kan diskuteras. Jag har valt nedanstående såsom den för textsammanhanget naturligaste. Inskriften har granskats av S. Söderberg 1882, G. Franzén 1931 och O. v. Friesen 1934.

Inskrift:

botuipr af alsku a mk

5 10 15

»Botvid från Alskog äger mig.»

Till läsningen: Runorna **a**, **o**, **t** har ensidiga bistavar, **m** och **s** gotländsk form, **p** har lång bistav som ansluter till huvudstavens topp och bas, **r**-runan är sluten. Alla runorna är säkra. Huvudstaven i **1 b** är skuren alldeles intill lödningen, den är urskiljbar i full utsträckning; bistavarna bildar smala öglor. Yttersta toppen av **4 u** är borta. Nederdelarna av bistavarna i **4 u**, **5 i**, **6 p** samt huvudstaven i **7 r** är hårt nötta, likaså översta delen av **9 f** och **10 a** samt nedre vinkeln i **12 s**. Den enda bistaven i **16 m** (t. v. om huvudstaven) skär över huvudstaven. Efter **17 k** syns två små lodräta knivjack med sin ursprungliga form, de är alltså inte rester av runor, möjligen skiljetecken, utfyllnadspunkter e. d.

Söderberg har samma text men har möjligen varit obekant med den gotländska formen på **m**. R. 15–17 läses **aik** med **m**-runan missförstådd. — Franzén och v. Friesen läser på samma sätt som jag; v. Friesen är något tveksam om formen på **16 m**: »Möjl. rest (starkt nött) av stav upptill mellan de två». Runan skulle alltså enligt den sistnämnde möjligen ha haft normalform. Anmärkningen saknar grund.

Inskriftens formulering är den vanliga i ägartexter och densamma som i G 51 samt i G 147 och 148 i Dunefyndet. Ringen har alltså tillhört en man med det på Gotland vanliga namnet Botvid. Denne måste ha varit en finlemmad person, om han själv skall ha kunnat bära ringen — den inre diametern är bara 6,5–7 cm. Botvid härstammade från socknen Alskog 2 mil söderut från Dalhem. Redan Söderberg har observerat den formella olikheten mellan den nuvarande namnformen och Duneringens: »I ordet *Alsku* förmödar jag namnet på den blott halfannan svensk mil från fyndstället belägna socknen, hvars officiella namn nu är *Alskog*. Denna senare form är en lärd etymologi, som grundar sig på namnets form i oblik kasus i gammal tid. Den gamla böjningen har varit den af ett svagt fem., nmt. *Alska*, kas. obl. *Alsku* (-o), såsom man finner af namnets former i de tvenne förteckningar på de gotländska sockennamnen, som äro tryckta i *Scriptores rer. svec. med. ævi* III: II, s. 290 ff. I den äldre af dessa förteckningar kallas socknen *Alsko*, men namnen stå här ofta i dat. (*Farthingaboe*, *Martaboe*, *Gudurpi*, *Wisbye*, *Trekumblum*, *Gardum* m. fl.). I den yngre förteckningen, som har namnen i nmt. eller genit., skrives namnet för Alskog *Alska*. Gutarne sjelfve kalla socknen nu (enligt muntligt meddelande af doktor Hjalmar Stolpe) *Alskä*, som också förut-sätter en gammal form *Alska*.»

Utöver de av Söderberg nämnda beläggen har Ortnamnsarkivet i Uppsala endast ett av samma form registrerat, *Alske Sogen* i den gotländska skatteboken 1523 (Indtægts-Regnskab for Gullands Len fra Paaske 1523 til Paaske 1524, Reg. 108 A, Da RA). Arkivets äldsta belägg av den nyare formen är *Alskouff* trol. 1652 (Handl. rör. Skand. hist. 29, 1848, s. 363) och *Allskog* 1654 (ibid. s. 382). Det är tydligt att förändringen har skett via danskt uttal. Den äldre formens etymologi är inte klar; se Herbert Gustavson, *Gotlands ortnamn* (1939), s. 31 f., som nämner Alskog, dock med viss tvekan, i samband med andra ortnamn i vilka got. *alhs* 'helgedom' tänkes ingå: »kanske även i namnet *Alskog*».

Själva armringen anses vara från 1100-talet eller möjligen 1200-talet. Runinskriften är tidigast från 1200-talet, 1361 är formellt terminus antequem, men nötningen talar för betydligt tidigare datum.

Av Duneskattens övriga föremål är några skålar försedda med sekundära, avsiktliga ristningar i form av bomärken. Skålen inv.nr 6849: 4 (af Ugglas a. a. 1936 nr 7, pl. XIV) utan fot har på behållarens insida ett bomärke bestående av en binderuna **öp**. Skålen, likaledes utan fot, 6849: 3 (a. a. nr 8, pl. XIV) har åtminstone sju olika bomärken, varav några synes återgå på enskilda runtecken, t. ex. **o**, **f**, **p**. Skålen 6849: 9 (a. a. nr 3, pl. XI) på låg fot har fem olika bomärken, men här finns ingen likhet med runor; ett av märkena återfinns i fyra exemplar på pokalen 6849: 8 (a. a. nr 4, pl. XII). Under bottnen på skålen 6849: 2 (a. a. nr 6, pl. XIII) utan fot står ett märke i form av ett H. Ett sådant förekommer också på skeden 6849: 13 (a. a. nr 16, pl. XVI) samt på armringen 6849: 134 (G 150). De enda skålar som helt saknar märkning är 6849: 1 (a. a. nr 9, pl. XV) och 6849: 6 (a. a. nr 2, pl. X). Bomärken finns också på skeden 6849: 14 (a. a. nr 11, pl. XVI).

Granskogs, Dalhems sn, se G 141

Näsungs, Dalhems sn, se G 144–150